

QUAN NIỆM VỀ “THỰC TIỄN” TRONG TRIẾT HỌC CỦA AUGUST CIESZKOWSKI

Nguyễn Thị Mai Hoa^(*)

^(*) Thạc sĩ, Viện Triết học, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

Email: maihoa_k47clc@yahoo.com

Tóm tắt: Bài viết trình bày và phân tích quan niệm về thực tiễn trong triết học August Cieszkowski ở hai khía cạnh: 1) hành động làm thay đổi xã hội loài người theo chiều hướng tốt đẹp trong hiện thực; 2) hành động thực hiện những yêu cầu của Chúa trong hiện thực. Từ đó, bài viết chỉ ra rằng, khái niệm thực tiễn của August Cieszkowski vẫn còn chịu sự chi phối nặng nề từ quan niệm tôn giáo của ông, mọi hành động hiện thực của con người trong thế gian này đều phải chịu sự quy định bởi ý chí của Chúa. Do hạn chế của thời cuộc, August Cieszkowski chưa thể tìm ra thế lực vật chất hiện thực có thể đảm nhận sứ mệnh lịch sử thực hiện cải cách và xây dựng xã hội tương lai tốt đẹp hơn cho loài người giống như C.Mác, nên đã phải viện dẫn đến ý chí của Chúa. Tuy nhiên, ông đã khơi dậy niềm tin của con người về một tương lai đầy hứa hẹn, thông qua hành động thực tiễn, con người hoàn toàn có thể mang vương quốc của Chúa đến với thế giới hiện thực.

Từ khóa: quan niệm, August Cieszkowski, thực tiễn, triết học.

Ngày nhận bài: 07/08/2024; ngày phản biện: 08/07/2024; ngày sửa chữa: 22/08/2024; ngày duyệt đăng: 15/10/2024.

1. Đặt vấn đề

August Cieszkowski (1814-1894) là một trong những nhà triết học nổi tiếng của Ba Lan thế kỷ XIX. Cũng như hầu hết các học giả đương thời, ông say mê nghiên cứu triết học duy tâm tư biện của Hegel. Ông nhận ra rằng, hệ thống triết học của Hegel mới chỉ dừng lại ở lĩnh

vực tư tưởng, tức là ở dạng tiềm năng, chứ chưa tiếp cận lĩnh vực thực tiễn. August Cieszkowski hy vọng rằng, triết học mà ông dày công xây dựng sẽ trở thành một cuộc cách mạng thực hiện bước chuyển từ lôgic học tư biện của Hegel sang lĩnh vực thực tiễn (Xem: Marek N.Jakubowski 1977: 95). Ông

viết: “triết học phải thừa nhận rằng, nó sẽ trở thành triết học ứng dụng trong tương lai..., triết học thực hành, nói đúng hơn là triết học thực tiễn. Nó ảnh hưởng rõ ràng đến cuộc sống và các mối quan hệ xã hội, phát triển chân lý trong các hoạt động cụ thể. Đây chính là vận mệnh tương lai của triết học” (Dẫn theo: Marek N.Jakubowski 1977: 100).

August Cieszkowski bắt đầu với triết học lịch sử của Hegel, vì cho đó là phần yếu nhất trong hệ thống triết học của Hegel. Theo ông, triết học lịch sử của Hegel chỉ phản ánh những gì ở hiện tại, mà không dự báo điều gì về tương lai. Mọi hoạt động sáng tạo mà Hegel đề cập đến chỉ hướng về hiện tại, không hướng về tương lai. Mặc dù, Hegel nói rằng, thời kỳ hiện tại luôn hàm chứa một giai đoạn phôi thai cho sự phát triển của thời kỳ tương lai, nhưng ông dường như không quan tâm đến nó. Vì thế, August Cieszkowski khẳng định, không giải thích về thời kỳ tương lai là thiếu sót quan trọng nhất trong triết học lịch sử của Hegel. Lịch sử loài người nhất định phải bao gồm trong đó cả thời kỳ tương lai, do đó không thể nói gì về thời kỳ tương lai, thì cũng không thể nói gì về lịch sử loài người (Xem: Starzyńska–Kościuszko Ewa 2018: 124). Từ đó, ông bác bỏ cách phân chia lịch sử thành

bốn thời kỳ như quan niệm của Hegel, và tiến hành phân chia lịch sử thành ba thời kỳ quan trọng dựa theo thuyết ba ngôi của đạo Thiên Chúa, đó là: quá khứ (thời kỳ cảm giác), hiện tại (thời kỳ tư duy), tương lai (thời kỳ hành động). August Cieszkowski cho rằng, triết học của Hegel đã hoàn thành xong ở thời kỳ hiện tại (thời kỳ tư duy), nhưng lịch sử loài người sẽ hoàn thành xong ở thời kỳ tương lai (thời kỳ hành động), đó là khi mọi ước muốn của con người đã trở thành hiện thực (Xem: Starzyńska–Kościuszko Ewa 2018: 125). Mặc dù, triết học của Hegel đã đạt đến đỉnh cao của triết học, nhưng triết học vẫn chưa thực sự kết thúc cùng với tư tưởng của Hegel. Ông viết: “Chủ nghĩa duy tâm tuyệt đối đã phát triển đến giới hạn tốt cùng của nó và nếu còn bất cứ điều gì chưa hoàn chỉnh, đó không phải là lỗi của triết học, mà là sự hạn chế của triết học”, theo cách này, triết học của Hegel không thể tiến xa hơn nữa, bởi vậy, một thứ triết học mới sẽ được khai mở sau Hegel - triết học thực tiễn (triết học hành động) (Dẫn theo: Marek N.Jakubowski 1977: 99). August Cieszkowski nhấn mạnh, triết học sẽ tiếp tục phát triển nhưng không chỉ với tư cách triết học lý thuyết, mà còn với tư cách triết học thực tiễn. Triết học nhất định phải trở thành triết học

thực tiễn. Nói cách khác, triết học phải trực tiếp đi vào cuộc sống của con người. Sự chuyển tiếp này sẽ xảy ra ở thời kỳ tương lai (thời kỳ hành động), triết học lúc này không chỉ bàn luận những vấn đề lý thuyết thuần túy, mà còn cả những vấn đề kinh tế - xã hội của đời sống hiện thực (Xem: Starzyńska-Kościszko Ewa 2018: 125). Theo August Cieszkowski, triết học của Hegel đã quá đề cao tư duy và xem nhẹ tồn tại, do đó nó không thể trở thành triết học thực tiễn và không thể đến gần với cuộc sống của con người. Ông nhắc lại rằng, triết học không phải là sự thể hiện cao nhất của tinh thần như quan niệm của Hegel, mà sức mạnh cao nhất của tinh thần chính là hành động và sự sáng tạo của ý chí (Xem: Starzyńska-Kościszko Ewa 2018: 125).

Với việc xây dựng khái niệm thực tiễn ở một góc nhìn mới, August Cieszkowski đã đặt vấn đề đưa triết học về với thực tiễn, góp phần làm thay đổi đời sống của con người trong hiện thực, khiến cho đời sống ấy trở nên tốt đẹp và hoàn hảo hơn. Chính cách đặt vấn đề này của ông đã bắc chiếc cầu nối giữa triết học Hegel với triết học Mác và sau đó C. Mác tiếp tục phát triển, hoàn thiện khái niệm thực tiễn của mình, hướng triết học đến việc giải phóng loài người một cách thực sự trong hiện thực.

2. Thực tiễn là hành động làm thay đổi xã hội loài người theo chiều hướng tốt đẹp trong hiện thực

Mặc dù phê phán Hegel, nhưng August Cieszkowski không đoạn tuyệt với Hegel. Về cơ bản, ông vẫn trung thành với phép biện chứng của Hegel. Nếu như những người theo phái Hegel trẻ quan niệm phủ định có nghĩa là phủ định hoàn toàn, thì August Cieszkowski vẫn giữ lại cái đã bị phủ định làm tiền đề cho quá trình phát triển tiếp theo. Theo ông, hành động không có nghĩa là phá hủy hoàn toàn những cái hiện có để xây dựng cái mới, mà hành động phải được hiểu là hoạt động căn bản của con người nhằm thực hiện lý tưởng xã hội tốt đẹp. Theo nghĩa này, hành động phải mang tính xây dựng và tiến hóa. August Cieszkowski chính là một trong số những nhà triết học tiên phong sử dụng thuật ngữ “thực tiễn” với nghĩa là “hành động hướng tới việc làm thay đổi xã hội” theo chiều hướng tốt đẹp trong hiện thực (Dẫn theo: Marek N. Jakubowski 1977: 98). Ông mong muốn có thể xây dựng một hình thái xã hội hoàn hảo dựa trên sự hài hòa, đạo đức và đoàn kết ngay trên trái đất này, chứ không phải trên thiên đường xa xôi nào đó. Ông nhấn mạnh rằng, hành động chính là phương tiện để con người thực hiện lý tưởng xã hội

tốt đẹp đó (Xem: Marek N.Jakubowski 1977: 101). August Cieszkowski thực sự quan tâm đến hành động hiện thực của con người trong việc cải biến xã hội nhằm đạt được những lý tưởng xã hội tốt đẹp hơn là lý luận thuần túy. Do vậy, ông đã thực hiện một bước tiến so với Hegel bằng cách thêm vào thời kỳ thứ ba – thời kỳ tương lai (thời kỳ hành động). Nói cách khác, ông đã chuyển hướng triết học lịch sử từ chỗ chỉ chú tâm nghiên cứu những sự kiện của quá khứ và hiện tại tới chỗ dự báo về một tương lai tốt đẹp sẽ đến với loài người thông qua những hành động hiện thực của chính họ. Quan niệm về thực tiễn của August Cieszkowski gắn liền với những lý giải của ông về thời kỳ tương lai (thời kỳ hành động).

Theo August Cieszkowski, thời kỳ quá khứ và thời kỳ hiện tại được đề cập trong triết học Hegel đã thực hiện xong nhiệm vụ của nó. Đã đến lúc lịch sử loài người cần phải chuyển tiếp sang một giai đoạn mới – thời kỳ tương lai (thời kỳ hành động). Nhưng, những gì tốt đẹp nhất ở hai thời kỳ trước sẽ vẫn được lưu giữ và phát huy ở thời kỳ tương lai. Ông luôn “coi trọng sự lưu giữ, bảo tồn nhiều hơn so với sự phủ định hay xóa bỏ” (Dẫn theo: Marek N.Jakubowski 1981: 147). Ở đây, rõ ràng, August Cieszkowski đã

phát triển quan niệm của mình dựa vào phép biện chứng của Hegel, ý tưởng về thời kỳ tương lai sẽ xuất hiện ở dạng cuối cùng của nó sau khi vận động, biến đổi, phát triển và hấp thu tất cả tinh hoa, tinh túy của các thời kỳ trước đó. Ông viết: “Tất cả những chính đề và phản đề đều hướng đến một hợp đề nhất định. Tất cả những khẳng định và phủ định đều hợp nhất trong một sự khẳng định cao hơn và đầy đủ hơn, mọi thay đổi hay biến động đều hướng đến một sự hợp nhất như vậy” (Dẫn theo: Marek N.Jakubowski 1981: 146). Vì thế, đối với August Cieszkowski, sự chuyển tiếp từ thời kỳ này sang thời kỳ khác luôn luôn là một quá trình tiến hóa. Thời kỳ tương lai mà ông mong đợi cũng chính là kết quả của quá trình tiến hóa của lịch sử nhân loại, nó liên quan đến hành động làm thay đổi xã hội bằng cách sáng tạo, chứ không phải bằng cách phá hủy đi tất cả những gì con người đã đạt được trước đó.

Mặc dù, cả August Cieszkowski và C.Mác đều có chung mục đích là hành động hiện thực làm thay đổi xã hội loài người theo chiều hướng tốt đẹp hơn, nhưng August Cieszkowski vẫn phát triển quan niệm triết học của mình theo một đường hướng khác. Ông không tán thành việc cải biến xã hội loài người thông qua cách mạng, và coi đó không phải là

phương thức thích hợp để con người tiến hành hiện thực hóa những lý tưởng xã hội tốt đẹp trên trái đất này. Về vấn đề này, August Cieszkowski dường như đã chịu ảnh hưởng sâu sắc từ Hegel về nỗi sợ hãi liên quan đến việc thay đổi triệt để thực tiễn xã hội loài người dưới hình thức cách mạng. August Cieszkowski cho rằng, cách mạng dường như đang bị hiểu sai, bởi trên thực tế, nó không xóa bỏ trạng thái đau khổ, bất công của con người trong đời sống hiện thực, và cũng không góp phần vào việc mở rộng kiến thức của nhân loại. Hơn nữa, hình thức cách mạng dường như trái với bản thân phép biện chứng của Hegel về sự xuất hiện của cái mới ở dạng tối cao của nó sau khi đã vận động, biến đổi, phát triển và hấp thu những gì tốt đẹp nhất của cái cũ. Nói đúng hơn, cách mạng đồng nghĩa với phá hủy về cả phương diện vật chất lẫn tinh thần, đạo đức. Vì thế, cách mạng không phải là nền tảng cho sự ra đời của thời kỳ mới, mà chỉ là sự xóa bỏ hoặc sắp xếp lại những gì đã có của thời kỳ cũ (Xem: Marcin Lisiecki 2015: 222). August Cieszkowski khẳng định, con người cải biến xã hội không phải bằng cách mạng, mà bằng sự sáng tạo, sự tiến hóa của bản thân và xã hội. Hành động của con người không phải là hành động hướng tới sự phá hủy như

vậy, mà nhất thiết phải trở thành hành động sáng tạo, tiến hóa. Ông không chỉ muốn nói đến hành động sáng tạo của cá nhân, mà còn hành động sáng tạo của cả cộng đồng, góp phần từng bước cải biến xã hội hiện có trở thành xã hội tốt đẹp và hoàn hảo hơn trong tương lai (Xem: Marek N.Jakubowski 1977: 102-103). Theo lý luận của August Cieszkowski, ở thời kỳ trước, con người chỉ là một công cụ không có ý thức thực hiện theo kế hoạch sẵn có của Chúa, hành động của họ cũng là hành động theo ý nguyện của Chúa, do đó, ý chí tự do của họ không tồn tại. Con người hành động một cách ngẫu nhiên như vậy không thể tạo dựng một kỷ nguyên mới tốt đẹp và hoàn hảo hơn trên trái đất này. Nhưng, ở thời kỳ tương lai (thời kỳ hành động), con người sẽ trở thành một cá nhân hành động sáng tạo, sáng tạo ra hiện thực lịch sử của chính mình. Giờ đây, con người sẽ tự ý thức, tự sáng tạo và tự hành động để xây dựng đời sống của chính mình, biến những lý tưởng xã hội tốt đẹp trở thành hiện thực (Xem: Marcin Lisiecki 2015: 224). August Cieszkowski đã đặt hành động hiện thực của con người trong mối liên hệ với ý chí tự do, sự sáng tạo của chính họ để cho thấy con người luôn ở vị thế trung tâm của xã hội và có bổn phận hành động làm thay đổi xã hội theo chiều

hướng tốt đẹp hơn trong hiện thực. Vì thế, ông đưa ra dự báo về thời kỳ tương lai, đó là lúc loài người sẽ được chứng kiến sự thay đổi hoàn toàn của xã hội trong hiện thực như là kết quả của quá trình tiến hóa, quá trình sáng tạo, chứ không phải như là kết quả của cuộc đấu tranh cách mạng hay phong trào chính trị - xã hội nào đó.

Theo đó, khái niệm thực tiễn trong triết học của August Cieszkowski được hiểu là hành động sáng tạo của con người tùy theo năng lực và mức độ nhận thức của bản thân, làm thay đổi xã hội theo chiều hướng tốt đẹp, hoàn hảo hơn trong hiện thực (Xem: Marek N.Jakubowski 1977: 102). Như chúng ta vừa phân tích, ở thời kỳ tương lai, hành động sáng tạo với tư cách hành động mang tính vật chất hiện thực sẽ biến những ý tưởng cao đẹp của con người trở thành hiện thực, sẽ làm thay đổi xã hội loài người một cách toàn diện, tuyệt đối và vĩnh cửu trong hiện thực. Nói cách khác, khái niệm thực tiễn trong triết học của August Cieszkowski luôn cần phải được xem xét trong mối tương quan với thời kỳ tương lai, hành động sáng tạo và những thay đổi thực sự trong đời sống xã hội loài người.

3. Thực tiễn là hành động thực hiện những yêu cầu của Chúa trong hiện thực

Trong tác phẩm “Cha của chúng con” (Our Father), August Cieszkowski nói về lời cầu nguyện của những người theo đạo Thiên Chúa, đó không phải là một lời cầu nguyện thông thường dành cho lễ tạ ơn, “mà là một yêu cầu được Chúa Giê Su đưa ra cho toàn thể nhân loại, được những người theo đạo Thiên Chúa chấp thuận và nhắc lại, nó thể hiện sự cố gắng của những người theo đạo Thiên Chúa và tương lai mang tính lịch sử của họ” (Dẫn theo: Marek N.Jakubowski 1977: 100). Theo August Cieszkowski, những người theo đạo Thiên Chúa dù có nhắc lại lời cầu nguyện này hàng triệu lần, thì họ vẫn chưa thực sự hiểu đúng về nó. Sự mặc khải của Chúa ở trong đó vẫn bị che giấu dưới dạng những ngôn từ, chưa được nhận thức rõ ràng. Vì thế, đã đến lúc con người cần phải khám phá ra những tư tưởng bị che giấu trong lời cầu nguyện đó, tức là cần phải khám phá ra tương lai của chính mình (Xem: Starzyńska-Kościuszkó Ewa 2018: 126). August Cieszkowski xem thời kỳ quá khứ và thời kỳ hiện tại là giai đoạn chuẩn bị những điều kiện cần thiết để con người hướng tới thời kỳ tương lai (thời kỳ hành động). Khi đó, sự mặc khải của Chúa trong lời cầu nguyện sẽ dần dần được hé lộ thông qua hành động sáng tạo của con người, nghĩa là tư tưởng không còn là tư

tương thuận tủy nữa mà biến thành hành động hiện thực. Nói cách khác, thời kỳ tương lai (thời kỳ hành động) sẽ chính là lúc con người thực hiện tất cả những gì họ dự định, khát khao trước đây (Xem: Starzyńska–Kościuszko Ewa 2018: 126-127). August Cieszkowski nhấn mạnh, đây là thời kỳ mà sức mạnh của hành động vượt lên trên sức mạnh của tinh thần. Lúc này, hành động được xem là hiện thân của tư tưởng, hành động biến tư tưởng trở thành tồn tại. Hành động đảm bảo cho tồn tại vẫn tiếp diễn và giúp cho ước muốn của con người trở thành hiện thực. Vì thế, hành động là cơ sở của cuộc sống và mọi tồn tại trên trái đất. Không những vậy, ông còn xem hành động giống như một vị cứu tinh thực sự của loài người, bởi nhờ có hành động loài người mới có đủ khả năng để thực hiện khát vọng của họ về một thiên đường trên trái đất (vương quốc của Chúa) (Xem: Starzyńska–Kościuszko Ewa 2018: 128).

Theo lý luận của August Cieszkowski, sự mặc khải của Chúa (sự mặc khải này chứa đựng tất cả mọi thứ mà con người nên biết và nên thực hiện) vốn đã tồn tại từ lâu ở thời kỳ quá khứ và thời kỳ hiện tại, nhưng con người không nhận ra và không hành động. Vì thế, đến thời kỳ tương lai (thời kỳ hành

động), con người nhất định sẽ phải hành động để biến những điều mà Chúa đã mặc khải bên trong bản thân mình trở thành hiện thực. August Cieszkowski cũng nói rằng, sự mặc khải của Chúa có liên quan đến một hình thái xã hội tương lai mà con người cần phải hướng tới, đó là vương quốc của Chúa sẽ đến với con người trong hiện thực. Do đó, ở thời kỳ tương lai, con người sẽ không còn phải trông ngóng về vương quốc của Chúa ở một thiên đường xa xôi nào đó nữa, mà sẽ phải hành động hiện thực, sáng tạo để thiết lập vương quốc ấy ở ngay trên trái đất. Ông khẳng định, đến lúc đó, những ảo tưởng sẽ kết thúc để nhường chỗ cho những hành động thực tiễn (Xem: Starzyńska–Kościuszko Ewa 2018: 128-129). Như vậy, đối với August Cieszkowski, hành động đóng vai trò hết sức quan trọng trong việc định hình tương lai của loài người, xóa bỏ ranh giới giữa thế giới bên kia và thế giới hiện thực, đem vương quốc của Chúa đến với con người trong hiện thực. Nhưng, hành động ở đây không phải là làm cách mạng, mà là thực hiện theo những yêu cầu mà Chúa đã mặc khải bên trong con người. Theo đó, thời kỳ tương lai mà August Cieszkowski đề cập đến không chỉ là kết quả của sự phát triển tất yếu của lịch sử như đã phân

tích ở trên, mà còn là việc giành được sự chấp thuận về mặt đạo đức. Hành động của con người cũng đồng thời phải trở thành mệnh lệnh đạo đức đối với mọi cá nhân có ý thức và toàn thể xã hội (Xem: Marek N. Jakubowski 1977: 100-101).

Có thể thấy, khái niệm thực tiễn trong triết học của August Cieszkowski còn được xem xét ở khía cạnh là hành động hiện thực, sáng tạo để biến những yêu cầu của Chúa đã mặc khải nơi con người trở thành hiện thực. Khi nói về hành động hiện thực của con người trong mối liên hệ với sự mặc khải của Chúa như vậy, August Cieszkowski đã thực sự tiến gần hơn đến việc thần thánh hóa khái niệm thực tiễn. Nói đúng hơn, thực tiễn ở đây chính là hiện thực về vương quốc của Chúa sẽ đến với con người khi “họ hành động có ý thức, tự do, sáng tạo và thấm nhuần tình yêu” (Dẫn theo: Marcin Lisiecki 2015: 223). Đối với August Cieszkowski, hành động thực tiễn theo những yêu cầu của Chúa mới chính là phương thức phù hợp nhất để cải biến xã hội loài người một cách sáng tạo, tiến hóa, hài hòa, chứ không phải là cách mạng. Ông đã vượt lên thuyết nhị nguyên khi nói về Chúa (thực thể tối cao, tinh thần tuyệt đối) mà không hề mâu thuẫn với hành động thực tiễn của con người ở thế giới trần tục: Con người

đi tìm Chúa ở thế giới bên kia nào đó thông qua hành động, việc làm thực tiễn của chính mình (Xem: Daniel Roland Sobota 2015: 244).

August Cieszkowski đã cho chúng ta thấy, ở thời kỳ tương lai, hành động thực tiễn, sáng tạo, chứ không phải lời nói, mới chính là bằng chứng rõ ràng nhất về sự mặc khải của Chúa trong ý thức của con người. Sự mặc khải này diễn ra theo cách mà Ngài muốn bộc lộ chính mình với con người, từ đó hình thành một sự thỏa thuận mới giữa Chúa và con người. Ngài chỉ cho họ thấy tên gọi thực sự của mình, đó là “tinh thần tuyệt đối” (August Cieszkowski xem đây là định nghĩa tối cao về Chúa). Con người từ trong nhận thức của mình sẽ thấy được một tinh thần sống động, tích cực và sáng suốt đang hiện hữu nơi bản thân. Nhưng, liệu rằng hành động thực tiễn, sáng tạo của con người mà August Cieszkowski nói đến ở thời kỳ tương lai có hoàn toàn bị chi phối bởi ý chí của Chúa hay không? Để hiểu rõ hơn về điều này, chúng ta hãy quay trở lại với luận giải của ông về tinh thần và ý chí. Theo August Cieszkowski, tinh thần không phải là một ý niệm thuần túy mà không cần đến vật chất, cũng không phải là một cái gì đó hoàn toàn trừu tượng mà không cần đến cảm giác. Tinh thần là sự thống nhất giữa tinh thần và vật

chất, giữa tư duy và tồn tại, giữa lý trí và cảm giác. Vì thế, tinh thần theo cách hiểu của các nhà duy tâm chỉ là thứ ảo tưởng, hoang đường (Xem: Starzyńska–Kościuszko Ewa 2018: 130). Còn, ý chí được ông xem là thuộc tính cao nhất của tinh thần, hay là toàn bộ tinh thần, bởi nó có khả năng hợp nhất lý trí với cảm giác. Do đó, ý chí có thể biến những thứ chứa đựng trong tinh thần trở thành hiện thực. Cũng có thể nói rằng, ý chí phục tùng cả những yếu tố bên trong (lý trí) và những yếu tố bên ngoài (cảm giác). Ở đây, August Cieszkowski đã đưa tự nhiên về đúng vị trí của nó bằng cách biến tự nhiên (thế giới bên ngoài) trở thành một phần quan trọng của ý chí. Bởi vậy, hành động thực tiễn, sáng tạo mà ông đề cập đến ở thời kỳ tương lai không phải là hành động tinh thần thuần túy, cũng không phải là hành động vật chất thuần túy. Đó chắc chắn phải là hành động dựa trên sự kết hài hòa giữa yếu tố tinh thần và yếu tố vật chất (Xem: Starzyńska–Kościuszko Ewa 2018: 132). Theo đó, August Cieszkowski chỉ ra rằng, cần phải kết hợp những suy tư triết học với những nghiên cứu nghiêm túc trong lĩnh vực kinh tế mới có thể hành động làm thay đổi xã hội hiện thực theo những lý tưởng tốt đẹp (Xem: Marek N.Jakubowski 1977: 102).

August Cieszkowski cũng nói rằng, ý chí, một mặt phụ thuộc vào lý trí và cảm giác, mặt khác có thể làm những điều mà bản thân nó muốn (nó tự đưa ra quyết định của riêng mình, chấp nhận, bác bỏ hoặc thay đổi trước mỗi sự việc). Khi ý chí thức tỉnh và làm chủ bản thân, chính là lúc nó đạt được tự do (mặc dù, đó vẫn chưa phải là tự do thực sự, mà chỉ là mệnh lệnh nói chung). Theo đó, mỗi hành động của ý chí đều chứa đựng trong đó cả tự do và tất yếu. August Cieszkowski lưu ý rằng, ý chí ở đây chỉ có được tự do đích thực khi sự mặc khải của Chúa hiện hữu sống động trong nhận thức của con người và hướng dẫn hành động của họ. Như vậy, trong quan niệm của August Cieszkowski, ý chí tự do của con người không có nghĩa là không còn phục tùng ý chí của Chúa nữa, mà trái lại, nó vừa thực hiện ý nguyện của Chúa, vừa thực hiện ý nguyện của bản thân, “ý chí của con người ở trên thiên đường, cũng đồng thời ở trên trái đất” (dẫn theo: Starzyńska–Kościuszko Ewa 2018: 131). Ông quả quyết rằng, mọi hành động thực tiễn, sáng tạo của con người trong việc làm thay đổi xã hội theo chiều hướng tốt đẹp, một mặt thể hiện ý chí tự do của con người, mặt khác phải lấy ý nguyện của Chúa làm nền tảng. Về điều này, ông lý giải như sau: nếu không có

Chúa, thế giới loài người không sớm thì muộn cũng trở nên hỗn loạn, điều ác xảy ra khắp nơi, và cuối cùng sẽ rơi vào tình trạng bị phá hủy. Chính ý nguyện của Chúa đã giúp con người liên kết lại với nhau và cùng hướng tới một xã hội tốt đẹp trong tương lai. Bởi vậy, hành động thực tiễn, sáng tạo không chỉ là bổn phận đạo đức của mỗi cá nhân, mà còn là bổn phận đạo đức của các quốc gia, dân tộc trên trái đất này (Xem: Starzyńska-Kościuszko Ewa 2018: 129).

Rõ ràng, khái niệm thực tiễn trong triết học của August Cieszkowski vẫn là một khái niệm được thần thánh hóa, đó là hiện thực thiêng liêng, thần thánh sẽ đến với con người thông qua hành động thực tiễn của chính họ - Vương quốc của Chúa trên trần gian. Ông đã cố gắng kết hợp hài hòa giữa hành động mang tính vật chất hiện thực của con người với ý nguyện của Chúa mặc khải trong nhận thức của họ, giữa ý chí tự do của con người với ý chí của Chúa, nhằm cải biến xã hội loài người trở thành một xã hội tốt đẹp và hoàn hảo hơn trong hiện thực. Bởi vậy, theo quan niệm của August, Vương quốc của Chúa sẽ không tự đến với thế giới hiện thực của loài người, nếu con người không nỗ lực hành động để biến những yêu cầu của Chúa trở thành hiện thực, đó không phải là sự ban ơn, mà là

sự cố gắng và giành chiến thắng (Xem: Marek N.Jakubowski 1977: 101).

Xoay quanh khái niệm thực tiễn trong triết học của August Cieszkowski, chúng ta có thể thấy được những lý luận sâu sắc của ông về tương lai của Thiên Chúa giáo và các quốc gia theo đạo này. August Cieszkowski thực sự mong muốn biến ý nguyện của Chúa trở thành hiện thực, chứ không chỉ dừng lại ở lời nói. Ông nhận ra rằng, việc hồi sinh thế giới tinh thần bên trong con người là chưa đủ, mà còn cần phải hồi sinh cả thế giới bên ngoài, nghĩa là chỉ nhận thức về những điều Chúa đã mặc khải là chưa đủ, mà cần phải hành động hiện thực, tiến hành cải cách, kiến thiết lại xã hội bên ngoài theo những lý tưởng cao đẹp mà Chúa đã mách bảo. August Cieszkowski khẳng định, thông qua hành động thực tiễn và những lực lượng vật chất hiện thực, con người có thể mang vương quốc của Chúa đến với thế giới hiện thực, đồng thời nâng xã hội trần tục của mình lên thành xã hội của thần thánh. Vì thế, ông vẫn luôn quan tâm đến đời sống vật chất của con người. Trong “Cha của chúng con” (Our Father), August Cieszkowski nói về sự áp bức, bóc lột của xã hội tư bản dẫn đến tình cảnh đói nghèo, sự thiếu thốn những tư liệu sinh hoạt thiết yếu để sinh sống của con người. Điều đó không chỉ

đẩy con người tới chỗ phạm tội, mà còn đánh mất đi những phẩm giá trừu tượng mà Chúa đã ban cho họ. Để tránh tình trạng này, August Cieszkowski cho rằng, những việc làm từ thiện xuất phát từ tình yêu thương tha nhân của Kitô giáo nhằm làm giảm bớt đi những khó khăn, không phải là giải pháp hiệu quả và lâu dài, con người cần đến giải pháp thực tế hơn: cung cấp cho họ lương thực và những phương tiện vật chất ở mức tối thiểu để họ có thể đảm bảo cuộc sống của chính mình. Mức tối thiểu mà ông nói đến ở đây có nghĩa là, con người cần được cung cấp của cải vật chất ở mức độ mà họ không cần làm việc vẫn có thể sống, nhưng họ sống để làm việc và phát triển. Ông không có ý nói đến sự dư thừa hay sự xa hoa về của cải vật chất, mà chỉ mong muốn đảm bảo những điều kiện vật chất thiết yếu cho con người để họ có thể sinh sống, làm việc, phát triển và thực hiện sứ mệnh mà Chúa đã ban cho họ (Xem: Starzyńska-Kościuszkowa Ewa 2018: 133). August Cieszkowski cũng cho rằng, chỉ khi bước vào thời kỳ tương lai, nhờ có cải cách xã hội, việc cung cấp cho con người lương thực và những phương tiện vật chất ở mức tối thiểu để đảm bảo cuộc sống của họ, mới được thực hiện một cách thực sự (Xem: Starzyńska-Kościuszkowa Ewa 2018: 133-

134). Mặc dù, August Cieszkowski nói đến đời sống vật chất của con người như vậy, nhưng vẫn cần lưu ý rằng, ông chỉ xem đó như là phương tiện để con người có thể đảm bảo, duy trì đời sống tinh thần của họ (nhận biết về sự mặc khải của Chúa), và hơn nữa là để thực hiện nghĩa vụ thiêng liêng của bản thân - xây dựng vương quốc của Chúa trên trần gian.

Điều đó cho thấy, August Cieszkowski đã rất xem trọng vai trò của tôn giáo trong đời sống xã hội trần tục của con người. Ông khẳng định, xã hội loài người không thể tồn tại nếu không có tôn giáo, bởi vì bản chất của xã hội loài người chính là tôn giáo. Xã hội mà không có tôn giáo sẽ khiến mọi thứ trở nên vô lý và vô nghĩa, con người khi đó sẽ không thể định hướng hành động cũng như không thể tìm thấy mục tiêu đích thực của mình (Xem: Starzyńska-Kościuszkowa Ewa 2018: 139). Những người không tin vào vai trò của tôn giáo là do họ chưa thực sự hiểu về bản chất của tôn giáo. Họ chỉ biết đến tôn giáo ở khía cạnh giáo lý và những nghi lễ tượng trưng, mà không biết được rằng tôn giáo thực ra là sự hòa hợp tuyệt đối. Năng lực đoàn kết ấy của tôn giáo đã liên kết con người lại với nhau cùng thực hiện những lý tưởng cao đẹp, từ đó dẫn dắt loài người đi đến sự hợp nhất lý tưởng

trong vương quốc của Chúa (Xem: Starzyńska-Kościuszko Ewa 2018: 139). August Cieszkowski kỳ vọng về một nền hòa bình vĩnh cửu cho loài người sẽ trở thành hiện thực khi các quốc gia hợp nhất với nhau trong tôn giáo, trong vương quốc của Chúa. Ông tôn sùng tôn giáo đến mức quả quyết rằng, mọi tồn tại cần phải được sinh ra một lần nữa trong tôn giáo, chứ không phải trong thực tiễn. Chính trị cũng cần phải trải qua một quá trình hồi sinh trong tôn giáo: từ tồn tại ngoại đạo trở thành thành viên của Thiên Chúa giáo. Nhờ đó, một liên minh giữa các quốc gia trong giới hạn của tôn giáo, luật của Chúa sẽ xuất hiện, dẫn dắt, định hướng tương lai của loài người (Xem: Starzyńska-Kościuszko Ewa 2018: 138). Sau cùng, August Cieszkowski hướng tới thiết lập tôn giáo phổ quát cho loài người, trong đó hành động thực tiễn của con người sẽ là nhân tố cơ bản (Xem: Marcin Lisiecki 2015: 215).

Nếu như Hegel đã cố gắng hợp nhất triết học với tôn giáo và cuối cùng quy tôn giáo về triết học, từ đó góp phần nâng cao hơn nữa vị thế của triết học, đưa chủ nghĩa duy tâm tư biện Đức phát triển đến đỉnh cao của nó; trái lại, August Cieszkowski trong mối quan hệ giữa triết học và tôn giáo, đã hạ thấp vị thế của triết học và củng cố quan điểm tôn giáo của

minh, khẳng định vị thế ưu việt của Thiên Chúa giáo và các quốc gia theo đạo này trong hành trình hướng tới tương lai tươi sáng của nhân loại. August Cieszkowski đã cố gắng tiếp cận vấn đề thực tiễn trong mối liên hệ với việc thực hiện ý nguyện của Chúa và nhờ đó có thể củng cố vị thế của tôn giáo so với triết học.

4. Kết luận

August Cieszkowski đã dành cho tôn giáo một vị trí quan trọng trong đời sống xã hội của con người. Thông qua hành động thực tiễn của con người và những phương tiện vật chất nhất định, ông mong muốn quyền lực của thần thánh có thể hoạt động một cách thực sự trong đời sống hiện thực của họ. Ông hy vọng rằng, trong tương lai, vương quốc của Chúa có thể đến với con người và khi đó, sự cưỡng chế của luật pháp sẽ không còn cần thiết, mà chỉ cần có luật của Chúa ở trong trái tim các công dân. August Cieszkowski một mặt, thừa nhận hành động thực tiễn của con người là hành động vật chất hiện thực, mặt khác cho rằng, hành động đó nhất định phải bị quy định bởi tôn giáo, ý chí của Chúa. Ông xem sứ mệnh hành động để làm thay đổi xã hội hiện thực theo chiều hướng tốt đẹp và hoàn hảo hơn chính là sứ mệnh mà Chúa đã ban cho con người. August Cieszkowski đã đề cập đến vấn đề về thế

lực thực sự có thể hành động thực tiễn để biến giấc mơ về một thế giới tốt đẹp hơn cho loài người trở thành hiện thực, nhưng ông không nhìn ra chính giai cấp công nhân nghèo khổ trong xã hội mới là lực lượng hiện thực có thể đảm nhận sứ mệnh lịch sử này. Những luận giải của ông liên quan đến giai cấp công nhân còn khá mơ hồ, chưa tiếp cận được với vấn đề về “sự tha hóa”, “mâu thuẫn giai cấp” của giai cấp công nhân và chủ nghĩa tư bản đang phát triển mạnh mẽ lúc đó. August Cieszkowski đã không thể tìm ra được lực lượng vật chất thực sự có thể thực hiện lý tưởng xã hội tốt đẹp mà ông mong muốn, cuối cùng phải dựa vào ý nguyện của Chúa. Chỉ đến C. Mác mới nhận ra rằng, giai cấp công nhân chính là lực lượng hiện thực có đủ quyền lực, động lực để thực hiện lý tưởng này. Theo đó, C.Mác cũng thừa nhận ưu thế vượt trội của hành động thực tiễn so với lý luận. Như vậy, về thực chất, quan niệm thực tiễn trong triết học của August Cieszkowski vẫn chịu ảnh hưởng sâu sắc của tôn giáo, đó rốt cuộc là thực tiễn về vương quốc của Chúa sẽ đến với thế giới loài người trong tương lai.

Tài liệu trích dẫn

1. Marek N.Jakubowski. 1977. “On August Cieszkowski’s “Philosophy of action”” (Về “triết học hành động” của

August Cieszkowski). *Dialectics and Humanism (The Polish Philosophical Quarterly)*, 4: 95-104.

2. Marek N.Jakubowski. 1981. “The meaning of history in August Cieszkowski: Between Hegel and romantic historiosophy” (Ý nghĩa của lịch sử trong triết học của August Cieszkowski: Giữa triết học Hegel và triết học lịch sử lãng mạn). *Dialectics and Humanism (The Polish Philosophical Quarterly)*, 3: 145-155.

3. Daniel Roland Sobota. 2015. “Historiosophy of August Cieszkowski in the context of contemporary consciousness” (Triết học lịch sử của August Cieszkowski trong bối cảnh nhận thức đương thời). *Scientia et Fides*, 3: 227-264.

4. Marcin Lisiecki. 2015. “Does the change have to be revolutionary? August Cieszkowski’s philosophy of future” (Sự thay đổi có phải là cách mạng không? Triết học tương lai của August Cieszkowski). *Scientia et Fides*, 3: 213-226.

5. Starzyńska-Kościszko Ewa. 2018. “Religion and Philosophy in August Cieszkowski’s “Our Father”” (Tôn giáo và triết học trong tác phẩm “Cha của chúng con” của August Cieszkowski). *Organon Journal*, 50: 123-146.